

תוכן עניינים

1. מבוא.....1-2
2. סקירת ספרות: 3-12
- ישראל וארצות הברית, היחסים לפני המלחמה.....3-9
- היחסים המיוחדים, הבסיס לקשר בשתי תבניות.....3-9
- המערכת הדו קוטבית והמלחמה הקרה.....10-12
- מאזן הכוחות.....10
- ארצות הברית וברית המועצות במלחמה הקרה והמזרח התיכון.....10-12
3. ניתוח השינוי ביחסים במהלך המלחמה הקרה.....13-22
- המלחמה הקרה והתפנית ביחסים.....15-22
4. פרק 6 סיכום ומסקנות.....23-24
5. בביליוגרפיה.....25-26

מבוא

בין ישראל וארצות הברית קיימת שותפות מיוחדת שאינה דומה לבריתות אחרת במערכת הבינלאומית. על פי רוב, מדינות ייטו לחבור בבריתות עם מדינות אחרות מתוך שיקולים קרים ואסטרטגיים שמטרתם להשיג להם יעדים פוליטיים וכלכליים ועוד, בזירה הבינלאומית. אולם ניכר שהברית שיש בין ישראל לבין ארצות הברית היא שונה ומיוחדת והשיקולים האסטרטגיים הם לא הדבר היחיד שמוביל אותה. את הברית הזו משקפים גם יחסים מיוחדים הקיימים בין שתי המדינות ונובעים משלל תרבויות וערכים המשותפים לשתיהן. ישראל והקמתה יצרה הזדהות של הציבור האמריקאי כלפיה בשל העובדה שנסיונות הקמתה, בידי עם שסבל מרדיפה דתית ביבשת אירופה והגיע לארץ המובטחת בה הקים את מדינתו, הזכיר לציבור באמריקה את הנסיבות בהן הקימו הפורטונים את ארצות הברית. הפורטונים הגיעו ליבשת אמריקה אותה ראו כארץ המובטחת החדשה, כאשר גם הם היו רדופים בשל האמונות שלהן ורצו להקים ביבשת הזו ארץ בה יוכלו להיות חופשיים (בן צבי, 2011, עמודים 12-13).

יחד עם זאת, נראה כי המדיניות בארצות הברית כלפי ישראל, לפני המלחמה הקרה, התבססה בעיקר על תבנית האינטרס הלאומי. המדיניות שגובשה בשל האינטרס הלאומי, עמדה בסתירה קוטבית להנחות היסוד של תבנית היחסים המיוחדים בין ארצות הברית לבין ישראל. השאיפה האמריקאית הייתה לבלום את כניסתה של ברית המועצות לתוך המזרח התיכון והיא רצתה להשיג זאת על ידי הישענות בלעדית על מדינות ערב ומהצד השני, שמירה עיקשת על ריחוק ובידול מישראל. התפיסה הזו הייתה מעוגנת בבירוקרטיה האמריקאית והבסיס שלה שדיבר על התקרבות לעולם הערבי, על חשבון ריחוק מישראל, הייתה משותפת לכמה נשיאים אמריקאים. מחלקת המדינה האמריקאית לא תמכה בתוכנית החלוקה של האומות המאוחדות ב-29 לנובמבר ואף הביעה התנגדות נחרצת לרעיון של הקמת בית לאומי לעם היהודי בישראל ולכן הממשל האמריקאי התנגד לכל יוזמה, תוכנית או מהלך שהקמתה של המדינה היהודית העצמאית הייתה המטרה שלו (בן צבי, 2011, עמוד 19).

ישראל עברה מרחק רב מאז ההכרזה על עצמאותה והיא נולדה בתוך מלחמה ממושכת כאשר תנאי היסוד שלה קשים ולמרות זאת הפכה למעצמה אזורית. תחילה הייתה התקרבות בין ישראל לברית המועצות שנבעה הרבה בעיקר בשל התמיכה של המעצמה הסובייטית בתוכנית החלוקה של האומות המאוחדות, אולם היחסים הללו הגיעו בסופו של דבר להידרדרות וישראל גילתה נטייה להתקרב יותר לגוש המערבי בתוך המערכת הדו קוטבית שיצרו שתי מעצמות העל (עברון, 2013, עמודים 198-199). מלחמת ששת הימים שפרצה ב-1967, על רקע המלחמה הקרה בין ברית המועצות לארצות הברית, היוותה ביטוי מרוכז להתכנסות של שתי התבניות המסמלות את היחסים בין וושינגטון לבין ירושלים. התבניות הללו נעו סביב ציר ששורשיו הם אסטרטגיים וערכיים כאחד. השינוי ביחסים קיבל את הביטוי הראשון שלו כאשר נוצר איום חמור מצד מצרים כלפי ישראל. הנסיבות הללו הביאו לגל חסר תקדים של הבעת תמיכה בישראל בקרב הציבור האמריקאי, וזה אף הגיע לממשל בושינגטון שהחליט לתת "אור ירוק" לישראל לצאת לפעולה מול מצרים (בן צבי, 2011, עמודים 92-93).

סקירת ספרות:

ישראל וארצות הברית – היחסים מלפני המלחמה הקרה

היחסים המיוחדים – הבסיס לקשר בשתי תבניות:

בין ישראל וארצות הברית יש ברית ושותפות מיוחדת כאשר היא באה לידי ביטוי בשמירה על ביטחונה, הישרדותה ורווחתה של ישראל. זוהי מערכת יחסים המבוססת על אידיאולוגיות ורגשות וכן למחויבות כלפי העקרונות הדמוקרטים. למרות שכל מערכת יחסים בין שתי מדינות היא מיוחדת, למערכת היחסים בין ישראל לארצות הברית יש משמעות מיוחדת אפילו יותר (Reich, 1995, p.3). כשמדברים על ברית בין מדינות, התפיסה היא לרוב שמה שמאחד בין שתי המדינות הוא לרוב אינטרסים כלכליים, מדיניים ששתי המדינות רוצות כל אחת להשיג לעצמה ובעזרת הברית המשותפת הן שואפות להשיג את האינטרסים הללו. רוב הבריתות המתקיימות בין שתי מדינות, במערכת הבין לאומית, בדרך כלל באמת מבוססות באורח בלעדי וטהור על אותו מכלול של גורמים ושיקולים אסטרטגיים שהם אלו שמביאים להחלטה לחתום על ברית משותפת. אולם המערכת יחסים בין ארצות הברית וישראל היא שונה. המערכת הזו מורכבת משתי תבניות נפרדות. השותפות האמריקאית ישראלית וכמוה גם המסכת הכוללת שבין וושינגטון לירושלים, עוצבו למעשה בשתי תבניות נפרדות. שתי תבניות אלה לעיתים אף סתרו זו את זו. התבנית הראשונה היא תבנית היחסים המיוחדים בין ארצות הברית לישראל והתבנית השנייה היא תבנית האינטרס הלאומי של ארצות הברית.

התבנית הראשונה, תבנית היחסים המיוחדים היא זו שהופכת את השותפות בין ישראל לארצות הברית לשונה משאר השותפויות במערכת הבינלאומית. זוהי תבנית הייחודית רק ליחסיהן של ארצות הברית וישראל. התבנית הזאת מעוגנת במסכת רחבה של זיקות, אמונות והתייחסויות מצד ארצות הברית כלפי ישראל שהמקורות שלהם מגיעים מרבדים שונים בחברה האמריקאית. התבנית השנייה מנגד, מבוססת כבר על שיקולים אסטרטגיים, כמו שאר המערכות הבינלאומיות, התבנית הזו מבוססת על מכלול האינטרסים והיעדים הפוליטיים והאסטרטגיים שהממשל האמריקאי ביקש להעביר ולקדם במזרח התיכון. התבנית הזו היא נגזרת של שיקולים קרים של אינטרס ותועלת. כאשר מקבלי החלטות בארצות הברית נדרשו להכריע, תבנית היחסים המיוחדים לא הייתה קיימת בווישינגטון הרשמית ובחשיבתם ושיקוליהם של מקבלי החלטות.

היחסים המיוחדים הללו היו מעוגנים במרחב החברתי בארצות הברית ולא במרחב השלטוני. ניתן היה לראות את היחסים הללו במישור הבלתי פורמלי, בתחושות הרווחות, ההעדפות ומחויבויות תרבותיות ואפילו רגשיות כלפי ישראל, שהיו משותפות למגזרים רחבים של האומה האמריקאית. האשכול של ההתייחסויות הללו נשען ונסמך בעיקרו ובאופן מסורתי, על מטען רחב של אהדה, אמפתיה ואף רצון טוב שחש הציבור האמריקאי כלפי ישראל. התחושות הללו לא היו מוגבלות למרחב אתני מוגדר ומצומצם וחרגו מעבר לכך. המרקם הזה, בבסיס שלו שיתף למעשה את האמונה הרווחת של קבוצות מגוונות בחברה האמריקאית. האמונה הזו היא שקיים דמיון בסיסי ועמוק בין שתי האומות, ישראל והאומה האמריקאית, דמיון בהיסטוריה ובאתוסים המכוננים. דמיון באידיאולוגיה ובמערכת הערכים. וכן דמיון גם במבנה החברתי והסגנון הלאומי.